

1. Πανόραμα της Αθήνας. Th. du Moncel, 1843.

ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΘΗΝΑ Η συνάντηση των δύο πόλεων

«Κάθε άλλο παρά συγχαρητήρια αξίζουν στους Βαυαρούς για την επιλογή της θέσης της σημερινής πόλης. Αντί να προστατέψουν αυτήν πίσω από την Ακρόπολη προς τη μεριά της θάλασσας, την εξέθεσαν στους δυνατούς βοριάδες· αντί να μιμηθούν το σεβασμό του Αδριανού προς την πόλη του Θησέα, έκτισαν βαριά οικοδομήματα πάνω στα αρχαία ερείπια.

Στο λεκανοπέδιο της Αττικής δεν υπάρχει ούτε μια παλάμη γης που να μην έχει ξεχωριστή σημασία. Αν και η τέχνη ξεκίνησε από την Αίγυπτο ή την Ασσυρία, μόνο εδώ έφθασε στο απόγειό της αυτή η μεγαλειώδης έκφραση ευφυΐας, που σχεδόν εξισώνει τον άνθρωπο με το Θεό. Εδώ βρίσκεται ο αληθινός ναός της κι έπρεπε να την σεβαστούν. Δεν είμαι απ'αυτούς που μεμψιμοιρούν, κάθε φορά που οι άνθρωποι, ακολουθώντας μια νέα τάξη ιδεών, ανατρέπουν τα έργα των προγενεστέρων τους. Σε μια χώρα όμως, που όλα χτίζονταν από την αρχή, ποιος τους εξανάγκασε να βάλουν τα θεμέλια της νέας πόλης πάνω στα αρχαία ερείπια;»

Αυτά αναφέρει ο Γάλλος συγγραφέας, ζωγράφος και πολιτικός A. Proust στο βιβλίο του «Ένας χειμώνας στην Αθήνα του 1857».

Μάρω Παπαδοπούλου

Αρχιτέκτων

2. Η Αθήνα από το Λυκαβηττό. Φωτ. H. Beck, 1868 - Αρχαία πόλη.

Αττική - Αττικό τοπίο

Η ζωή στην Αττική, όπως αποδεικνύουν τα αρχαία λείψανα, είναι συνεχής, παρ' όλες τις καταστροφές, από την αρχαιότητα ως σήμερα. Το φυσικό περιβάλλον, παρά τις διαφοροποιήσεις, έμεινε σχεδόν αναλλοίωτο ως τις αρχές του αιώνα μας, ως την εποχή δηλαδή που η ανεξέλεγκτη επέκταση των οικισμών και η αλλαγή χρήσης γης δημιούργησαν ένα νέο σκηνικό. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι αλλαγές που συντελέστηκαν τα τελευταία πενήντα χρόνια είναι πολύ πιο ριζικές από όσες έγιναν συνολικά στους αιώνες που ακολούθησαν μετά το τέλος της αρχαιότητας. Είναι γνωστό ότι η Αθήνα και η ευρύτερη περιοχή της, η Αττική, είχαν πέσει σε μαρασμό στα μεσαιωνικά χρόνια και είναι πολύ λίγο γνωστή η τύχη τους. Μόλις από τα μέσα του 17ου αιώνα και μετά, αρχίζουμε να έχουμε πληροφορίες για την περιοχή αυτή, ουσιαστικά δηλαδή από την εποχή του περιηγητικού κινήματος. Τα βιβλία των περιηγητών, πλούσια ειكونογραφημένα, μας έχουν διασωσει μοναδικά στοιχεία για τον χώρο της Αττικής (εικ. 1).

Η Αττική γη, η μήτρα ενός πολιτισμού από τους πιο θαυμαστούς του κόσμου τούτου, η μητέρα και τροφός των λαμπρών κοσμογονικών αττικών μύθων, υπήρξε κατά τους αρχαίους χρόνους, σύμφυτο πλαίσιο της Αθηναϊκής τέχνης, της Αρχιτεκτονικής, της Γλυπτικής και της Ζωγραφικής. Γη που η μορφή της, με τις αναπλάσεις του εδάφους, τις θεσπέσιες αετωματικές γραμμές των βουνών της, την αρμονική σύνταξη των λόφων με τις πεδιάδες της, το θαυμαστό διάκοσμο των ακτών της οδήγησε το πνεύμα του πανάρχαιου λαού της να δημιουργήσει το υψηλότερο δείγμα «πολιτισμού».

Αυτή η φύση, που οδήγησε κάποτε τον άνθρωπο στην τελειότητά του, αυτή που του έδωσε αρχές, ιδέες, πνεύμα, αυτή σήμερα έχει ολοκληρωτικά εγκαταλειφθεί. Η συμφιλίωση του παλιού κατόικου με το χώρο έπαψε να υπάρχει, γιατί μεταφέρθηκε σ' αυτόν ένας άλλος πολιτισμός, μια άλλη νοοτροπία, ένα άλλο όραμα ζωής, άλλες ανάγκες, άλλα βιώματα.

«Δειλαιοί και αμαθείς και βάρβαροι, τι κάνετε; Δεν ξέρετε ότι είμαι η μητέρα, η τροφός, το λίκνο,

η κοίτιδα, η μήτρα της περασμένης δόξας και της μελλούμενης; Τι εκάνατε την Ελευσίνα; Τι εκάνατε τον Ιλισσό και τον Κηφισό, τα δύο αγιάσματά μου; Εβάλατε μέσα τους υπονόμους σας, ερρίψατε τα νερά των εργοστασίων σας. Δεν βλέπω πια βωμούς των θεών επάνω εις τα όρη μου και τους λόφους, πάρεξ τα γραφεία και τις μηχανές των Εταιρειών σας. Εκείνοι ήταν σημάδι λατρείας, σε σας δεν απόμεινε παρ' η κατώτερη μορφή της σχέσης με τη φύση, η εκμετάλλευσή». Αυτά τα λόγια βάζει στο στόμα της γης ένας αληθινός γνώστης, ο Δημήτρης Πικιώνης.

Η απώλεια της ιστορικής μνήμης των κατοίκων και ο αφανισμός των μνημείων είναι η αιτία της άναρχης εικόνας της σημερινής πόλης.

Η Αθήνα διατηρούσε τη φυσική της ομορφιά έως το 1833, που αναγκηρώθηκε πρωτεύουσα. Αυτό αποδεικνύεται από τις περιγραφές ξένων περιηγητών, οι οποίοι επισκεπτόνταν την Ελλάδα με οδηγό τον *Ελλάδος περιήγησιν* του Πασσανία και οι οποίοι, εκτός από την αναζήτηση των αρχαίων τόπων της Αττικής και των αρχαίων μνημείων, ενδιαφέ-

3. Η Αθήνα σήμερα. Σύγχρονη πόλη.

ρονταν εξίσου για τη βλάστηση και το τοπίο. **Το μοναδικό στον κόσμο μέχρι τότε αττικό τοπίο.**

«Στήσανε πάνω στην Ακρόπολη ναούς που ν'αι από μια σκέψη βγαλμένοι και που συμμαζεύσανε γύρω τους το ερμημένο τοπίο και το υποτάξανε στη σύνθεση. Έτσι, απ'όλες τις άκρες του ορίζοντα, η σκέψη είναι ενιαία, γι'αυτό δεν υπάρχουν άλλα αρχιτεκτονικά έργα που νά'χουν αυτό το μεγαλείο».

«Η Ακρόπολη, που η επίπεδη κορφή της φέρει τους ναούς, προσελκύει το ενδιαφέρον, όπως το μαργαριτάρι μέσα στην αχιβάδα του. Ψαρεύουμε την αχιβάδα αποκλειστικά για το μαργαριτάρι. Οι ναοί αποτελούν την αιτία αυτού του τοπίου. Τι φως!». Αυτά αναφέρει ο Le Corbusier, εκπληκτικός μετά από το πρώτο του ταξίδι στην Αθήνα.

Αθήνα. Αρχαία και σύγχρονη πόλη

Η Αθήνα είναι μια πόλη με αλλη-πάλληλες στρώσεις. Παρ'όλο ότι οι κατασκευές της έγιναν σε επάλληλα στρώματα, διατηρεί, ιδίως στο κέντρο, την ίδια πολεο-

δομική δομή από την αρχαιότητα. Αυτό αντικατοπτρίζει συγχρόνως το φυσικό περιβάλλον και η μορφολογία του τόπου. Οι σύγχρονοι δρόμοι του ιστορικού κέντρου και οι αρτηρίες που ενώνουν την Αθήνα με την Αττική ακολουθούν σχεδόν την ίδια χάραξη με τους αρχαίους δρόμους.

Η σύγχρονη πόλη, εκτός από τη χάραξη των αρχαίων δρόμων, διατηρεί αναλλοίωτα μέσα στους αιώνες βασικά χαρακτηριστικά της αρχαίας πόλης.

Εκτός από τους γνωστούς αρχαιολογικούς της χώρους και τα σημαντικά μνημεία όλων των εποχών, υπάρχουν κρυμμένοι θησαυροί στα «σπλάχνα» της, όπως αυτοί που είδαν το φως πρόσφατα με τις ανασκαφές που γίνονται για τα έργα του μετρό. Η άσφαλτος της σύγχρονης πόλης, που χωρίς οικονομία έχει «πέσει» στην περιοχή της πρωτεύουσας, και το τοιμέτο που σκέπασε το αττικό χώμα έχουν κρύψει έναν άλλο «κόσμο», μιαν άλλη πόλη, την αρχαία, που κάποτε είχε ζωή, χρώμα, κίνηση.

Η σύγχρονη πόλη καλύπτει την αρχαία σαν μεμβράνη (εικ. 2), και πρέπει να «υποχωρεί» όπου και

όταν χρειάζεται για να δώσει φως και ζωή στην αρχαία, μια που και η αρχαία πόλη «θυσιάζεται» ώστε η σύγχρονη να ακολουθεί τους σημερινούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Επιτέλους, οι δύο πόλεις πρέπει να συναντηθούν.

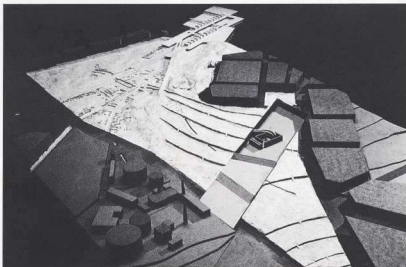
Μέσα απ'αυτή τη συνάντηση η Αθήνα μπορεί να «βρει το χαμένο της πρόσωπο».

Αυτόν το συμβολισμό της συνάντησης των δύο πόλεων θέλει να εκφράσει η προτεινόμενη Τρίτη Πλατεία (εικ. 3) της βραβευθείσας στον Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό διαγωνισμό² ιδεών μελέτης για τη «Διαμόρφωση της Τρίτης Πλατείας στον Κεραμεικό» των αρχιτεκτόνων Θεοκλή Καναρέλη και Μάρως Παπαδοπούλου.

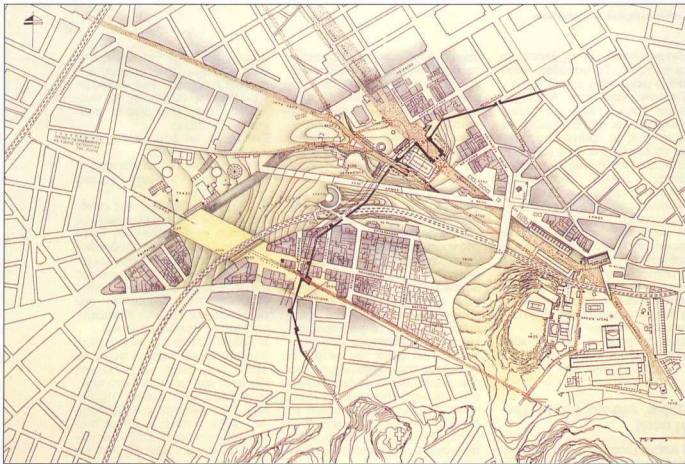
Η Τρίτη Πλατεία της Αθήνας είχε σχεδιαστεί για πρώτη φορά το 1833 από τους αρχιτέκτονες Κλεάνθη και Schaubert στο πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της πόλης. Στο πρώτο αυτό πολεοδομικό σχέδιο η πόλη οριζόταν από ένα τρίγωνο που η κάθε του γωνία ήταν και μια πλατεία. Από τις τρεις αυτές πλατείες έγιναν μόνο οι δύο, η ΟΜΟΝΟΙΑ και το ΣΥΝΤΑΓΜΑ. Η ΤΡΙΤΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ετοποθετείτο στον Κεραμεικό, και

4. Αρχαία και σύγχρονη πόλη. Οι δύο μεμβράνες.

5. Μακέτα από τη μελέτη που πήρε το 1ο βραβείο στον Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό διαγωνισμό ιδεών «Διαμόρφωση Πλατείας Κεραμεικού».

6. Χάρτης συνολικής πρότασης από την πολεοδομική μελέτη στον Κεραμεικό.

συγκεκριμένα στη συμβολή των οδών Ερμού και Πειραιώς, και ονομαζόταν πλατεία Κέκροπος. Τα δεδομένα και ο συμβολισμός της Τρίτης Πλατείας των Κλεάνθη-Schaubert δεν εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι σήμερα. Γι' αυτό στην προτεινόμενη Τρίτη Πλατεία θα πρέπει να αναζητηθεί ένας άλλος συμβολισμός μέσα από τα σημειντά δεδομένα.

Η Τρίτη Πλατεία της Αθήνας μπορεί να αποτελέσει το βασικό στοιχείο της συνάντησης των δύο πόλεων, αρχαίας και σύγχρονης.

Πολεοδομική μελέτη στον Κεραμεικό³ (εικ. 4α)

Η πιο πάνω μελέτη, πέρα από τη δημιουργία της Τρίτης Πλατείας με συμβολικό χαρακτήρα, η οποία θα καλύψει τις λειτουργίες της πόλης και της περιοχής, έχει στόχο:

- Την αποκατάσταση της ιστορικής συνέχειας της πόλης με την ενοποίηση του αρχαιολογικού χώρου του Κεραμεικού με την Αρχαία Αγορά.
- Τη δημιουργία ενός νέου πόλου έλξης για τους Αθηναίους και την απόδοση στις υποβαθμισμένες περιοχές μιας μεγάλης έκτασης περιπάτου και πρασί-νου.
- Τη διευθέτηση της κυκλοφορίας στην περιοχή.

Η περιοχή της μελέτης ορίζεται από τους δρόμους: Πειραιώς, Ηρακλειδών, Αποστόλου Παύλου και Αγίων Ασμάτων. Περιλαμβάνει την οδό Αδριανού, σε ό,τι αφορά την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, καθώς επίσης το Γκάζι, σε ό,τι αφορά τη σύνδεσή του με την περιοχή μελέτης, και την Ιερά οδό σε ό,τι αφορά την πεζοδρόμησή της.

Η υποβάθμιση των αρχαιολογικών χώρων και των σημαντικών μνημείων, η ανάμειξη οχλούσων και ασυμβίβαστων χρήσεων γης, η ρύπανση, ο θόρυβος, το νέφος, η έλλειψη χώρων στάθμευσης και η κυκλοφοριακή συμφόρηση είναι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την περιοχή σήμερα.

Όλες οι προτάσεις της μελέτης, βασισμένες σε εμπειριστικώμενη ιστορική και σε επί τόπου έρευνα, αποτελούν ένα δύσκολο αλλά επιτακτικό πένον βήμα

για την Αθήνα. Από κάπου πρέπει κανείς να ξεκινήσει, ώστε σιγά-σιγά η Αθήνα να μπορέσει να ξεναζήσει.

Η περιοχή της μελέτης έχει έντονο ιστορικό χαρακτήρα και αποτελεί το δυτικό τμήμα του ιστορικού πυρήνα της. Γειτνιάζει με τις δυτικές, υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας, Μεταξουργείο-Ψυρή και Γκαζοχώρι, με τις οποίες πρέπει να συνδεθεί δυναμικά και να αποτελέσει γι' αυτές ισχυρό πόλο έλξης ώστε, μαζί με άλλες μελέτες και ενέργειες που ο Δήμος Αθηναίων προωθεί ταυτόχρονα για τις γύρω περιοχές, να συντελέσει στην ουσιαστική αναβάθμισή τους. Υπάρχουν στην περιοχή της μελέτης σημαντικά κτήρια όλων των εποχών, που δείχνουν διαχρονικά την ιστορία της πόλης και αποτελούν μνημεία για την περιοχή και την Αθήνα γενικότερα.

Εδώ βρίσκεται ένας από τους πιο αξιολογους αρχαιολογικούς χώρους της Αθήνας, το αρχαίο νεκροταφείο του Κεραμεικού.

Αρχαίο Κεραμεικός (εικ. 5)

Ο Κεραμεικός ήταν η ακραία συνοικία της αρχαίας Αθήνας και αποτελούσε τη Νεκρόπολη της. Από τη χαώδη δόμηση, σώθηκε μόνο ένα τμήμα του αρχαίου Κεραμεικού με τον **μικρό αλλά μοναδικό για την Αθήνα βίοτοπο** που τον περιβάλλει. Το Θεμιστόκλειο τείχος όριζε την αρχαία πόλη. Στα κλασικά χρόνια ήταν το «κάλιστον προάστιον» με τους «δημόσιους τάφους και το Δημόσιον Σήμα» για τους νεκρούς των πολέμων («τιθέασιν ούν ἐς το δημόσιον σήμα, ὅ ἐστιν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προαστίου τῆς πόλεως, καὶ αἰεὶ ἐν αὐτῷ θάπτονται τοὺς ἐκ τῶν πολέμων πλὴν γε τοὺς ἐν Μαραθῶνι» (Θουκυδίδης, 2, 34)).

Το Δίπλου ήταν η μεγαλύτερη πύλη του αρχαίου κόσμου και η κύρια είσοδος στην πόλη των Αθηνών. Από εδώ ξεκινούσε η οδός των Παναθηναίων, που έφτανε ως την Ακρόπολη. Δίπλα από το Δίπλου υπήρχε η Ιερή πύλη, απ' όπου ξεκινούσε η Ιερά οδός («μνήμα ζωής», κατά το Σικελιανό), που έφτανε ως την Ελευσίνα, για την πομπή των Ελευσινίων Μυστηρίων.

Είς δύο αυτές πόλεις, καθώς και

τμήμα του Θεμιστοκλείου τείχους και άλλα ευρήματα, κυρίως ταφικά μνημεία, έχουν ανασκαφεί και βρίσκονται στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού.

Πρόσφατες ανασκαφές αποκάλυψαν την Πειραική πύλη και τμήμα της Πειραικής οδού (εικ. 6), που συμπίπτει στο ΝΑ άκρο της με τη σημερινή οδό Ηρακλειδών. Η Πειραική πύλη (είσοδος της Αθήνας από τον Πειραιά) σώζεται μέχρι σήμερα στον ακάλυπτο χώρο των πολυκατοικιών.

Μέσω αυτής της πύλης και αυτής της αρχαίας οδού μπορεί να επιτελεστεί η συνάντηση της αρχαίας πόλης με τη σύγχρονη.

Άξονας Ακρόπολη - Γκάζι - Τρίτη Πλατεία

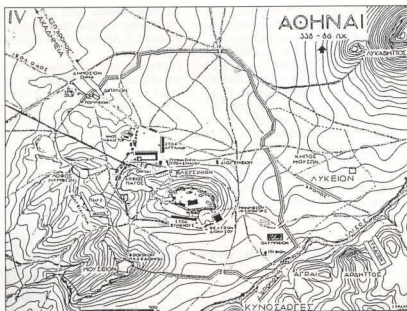
Αυτό ο αρχαίος άξονας, που το ένα άκρο του καταλήγει στην Ακρόπολη, το σημαντικότερο στοιχείο της αρχαίας πόλης, και το άλλο συνεχίζει πέρα από το Γκάζι, προς το Γκαζοχώρι, στα σύγχρονα κτήρια, που θα αποτελέσουν ένα νέο πόλο έλξης της σύγχρονης πόλης, αποτελεί τον γεωμετρικό άξονα ΑΑ' της Τρίτης Πλατείας. Σήμερα δεν μπορεί να αντληφθεί κανείς αυτό τον άξονα Ακρόπολη - Γκάζι, αν δεν περπατήσει στα δώματα των πολυκατοικιών που τον διακόπτουν προς το Θεσείο. Αυτός ήταν ο μόνος τρόπος για να γίνει η επί τόπου έρευνα, η οποία αποκάλυψε πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία για την περιοχή και την Αθήνα γενικότερα.

Η φωτογραφική αποτύπωση των εσωτερικών των οικοδομών τραγάνων από ψηλά μας οδηγεί σε στην αρχαία Πειραική πύλη, που έχει ανασκαφεί και βρίσκεται «κρυμμένη» στον ακάλυπτο των πολυκατοικιών. Η αρχαία Πειραική οδός, που είδε το φως κατά την ίδια ανασκαφή, έχει χαθεί κάτω από τα θεμέλια μη αξιόλογων σύγχρονων κτιρίων. Εκτός από την αρχαία πύλη, η έρευνα αποκάλυψε αξιόλογα παλιά κτήρια, θησαυρούς από το παρελθόν, απομεινάρια της προγενέστερης ζωής της πόλης, που βρίσκονται κρυμμένα στο εσωτερικό του σύγχρονου ιστού της.

Η Πειραική πύλη, ένα παλιό εργοστάσιο και παλιές κατοικίες με αρχαιοελληνικές αξίες θα αποτε-

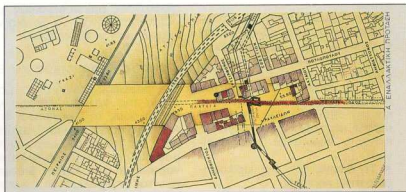
7. Αξιόλογα κτήρια στην περιοχή μελέτης. Θησείο.

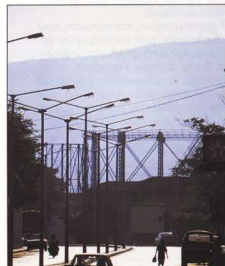
9. Χάρτης του Ι. Τραυλού. Φαίνεται η αρχαία Πειραική οδός, που αποτελεί τον άξονα ΑΑ' της Τρίτης Πλατείας της Αθήνας.

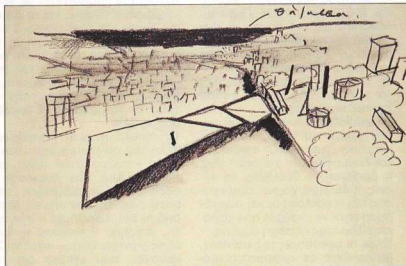
10. Ακρόπολη.

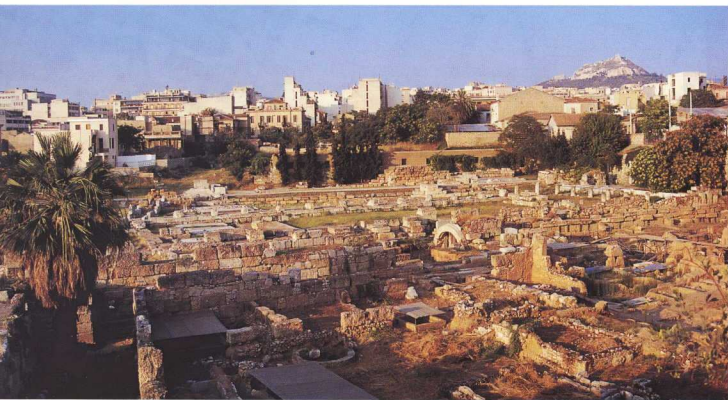
12. Η Τρίτη Πλατεία της Αθήνας. Διείσδυση στον ιστό του Θησαίου.

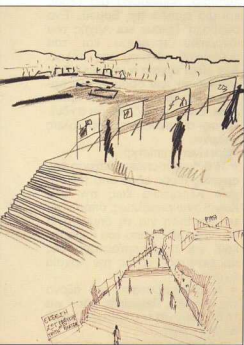
11. Γκάζι.

14. Η θέα της θάλασσας από την Τρίτη Πλατεία.

Ο αρχαιολογικός χώρος του Κεραμεικού σήμερα.

3. Λειτουργίες της Τρίτης Πλατείας. Η προοπτική προς την Ακρόπολη.

λούν την καρδιά της Τρίτης Πλατείας (εικ. 7) στο Θησείο. Αυτά τα «ευρήματα» θα πλασιώνονται από τον ιστό της σύγχρονης πόλης, ο οποίος σχηματίζει πάνω στην Τρίτη Πλατεία (προς το Θησείο) μικρότερες πλατείες, όπου θα εκτονώνεται η οδός Ηρακλείδων, που λειτουργεί σήμερα σαν τοπικό κέντρο του Θησείου. Το τμήμα της Πλατείας προς το Γκόζι, που αποτελεί ένα μεγάλο πλάτωμα, θα χρησιμεύει ως τόπος για τις μεγάλες εορταστικές επετείους της πόλης (εικ. 8α) και για τις καλλιτεχνικές και λαϊκές εκδηλώσεις, εκθέσεις κλπ., που θα δώσουν νέα ζωή σ' αυτή την υποβαθμισμένη περιοχή. Κάτω από την Πλατεία προτείνεται μικρό εκκλησάκι, όπου θα απαγγέλλονται οι επικήδειοι λόγοι σημαντικών προσώπων της Αθήνας, μια που η περιοχή αποτελεί την αρχαία Νεκρόπολη της.

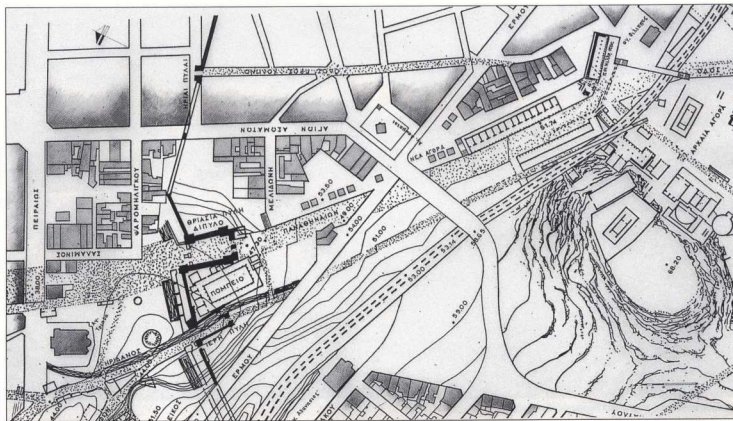
Η επιμήκης Τρίτη Πλατεία, έχοντας μορφή δρόμου (πλατεία = πλατύς δρόμος), καλείται να «ε-

νώσει» τις δύο πόλεις, αρχαία και σύγχρονη, και τις δύο περιοχές, το κέντρο της Αθήνας με τις δυτικές συνοικίες.

Η προοπτική προς την Ακρόπολη, το απόλυτο και αυστηρό σχήμα της, η κλιμακωτή της επιφάνεια και η σχέση της με τους τριγύρω χώρους, καθώς και οι λειτουργίες που μπορεί να αναλάβει, προγραμματισμένες ή απρόβλεπτες, προσδίδουν στην Τρίτη Πλατεία σημαντικό και ιδιαίτερο χαρακτήρα.

Δίνεται στους κατοίκους η ευκαιρία μιας ξενοιαστής βόλτας και μιας καταπληκτικής θέας (εικ. 8β), από τη θάλασσα του Πειραιά στην Ακρόπολη, τον Λυκαβηττό και το Αστεροσκοπείο.

Η Τρίτη Πλατεία υπερκαλύπτει την Πειραιώς, η οποία καταβυθίζεται, και λειτουργώντας σαν «γέφυρα» ενώνει την περιοχή Θησείου, αποκαθιστώντας τη σύνδεση του κέντρου με τις δυτικές συνοικίες και τις λειτουργίες που

15. Ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων. Αποκατάσταση της οδού Παναθηναίων.

θα στεγαστεί το Γκάζι.

Αυτή η «γέφυρα» προσφέρεται και για το πέρασμα του τραμ από τη μια περιοχή στην άλλη. Το τρένο παραμένει στη θέση και το ύψος που έχει σήμερα, κι έτσι «υπεριπτάται» της Πλατείας, αφού η βύθισή του κάτω από αυτήν φαίνεται αδύνατη.

Η Τρίτη Πλατεία προσφέρει στην περιοχή της βύθισης της Πειραιώς ένα μεγάλον υπόγειο χώρο στάθμευσης, που σίγουρα λείπει από την περιοχή.

Ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων⁴ (εικ. 9)

Ένας άλλος στόχος της πολεδομικής μελέτης στον Κεραμεικό⁵, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι και η ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων (Αρχαία Κεραμεικός - Αρχαία Αγορά). Για την επίτευξη αυτού του στόχου προτείνεται:

- Η αποκατάσταση των αρχαίων διαδρωμών, όπου αυτό είναι εφικτό.
- Η αποκατάσταση του τείχους

της κλασικής εποχής.

- Η αποκατάσταση του αττικού τοπίου και του αρχαίου ποταμού Ηριδανού.

Όλες οι πιο πάνω προτάσεις συντελούν επίσης στη συνάντηση των δύο πόλεων, αρχαίας και σύγχρονης.

Αποκατάσταση των αρχαίων διαδρωμών

Προτείνεται:

- Η διάνοιξη, αποκατάσταση της αρχαίας οδού Παναθηναίων στο επίπεδο της Ρωμαϊκής εποχής, από το Δίπυλο έως την Αρχαία Αγορά. Η οδός Παναθηναίων ήταν ο σημαντικότερος δρόμος της αρχαίας Αθήνας, αλλά εκτός από δρόμος λαμπρών πομπών ήταν και δρόμος εμπορικών συναλλαγών. Κατά μήκος του αρχαίου δρόμου, αλλά στο επίπεδο της σύγχρονης πόλης, προτείνεται η δημιουργία μιας νέας Αγοράς, αφού σ' αυτό το σημείο καταλήγει και η Ερμού, σύγχρονος εμπορικός άξονας. Η αρχαία Παναθηναίων, με το σύγχρονο

εμπόριο, δημιουργεί μια έξοδο και μια είσοδο της Ερμού. Ένα σύμβολο Τέλους και Αρχής του ιστορικού τριγώνου και του εμπορικού κέντρου της πόλης. **Δεν είναι τυχαία η ιστορική διασταύρωση των δρόμων του αρχαίου και του σύγχρονου εμπορίου.** Είναι η απόδειξη ότι ο «διάλογος» ανάμεσα στις δύο πόλεις υπάρχει.

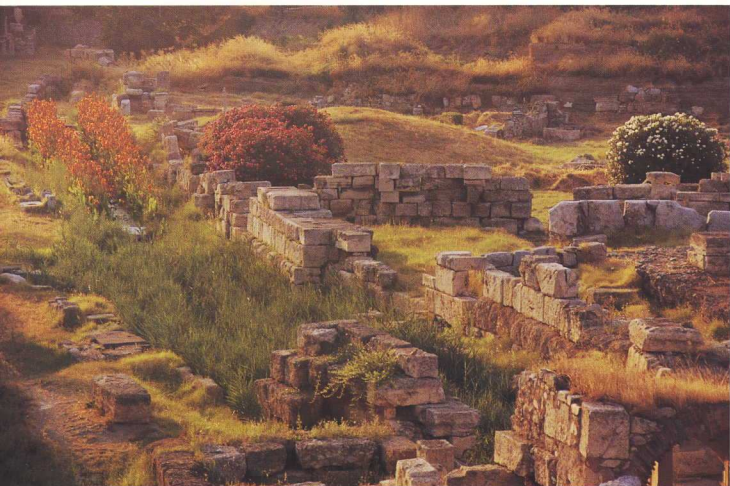
Προτείνεται επίσης:

- Η διάνοιξη-αποκατάσταση της αρχαίας Ιεράς οδού από τον αρχαίο Κεραμεικό έως την οδό Κωνσταντινουπόλεως, όπου γίνεται πρόταση για τη δημιουργία του νέου Μουσείου του Κεραμεικού, και η αποκατάσταση της προέκτασής της ως την Αρχαία Αγορά.

- Η αποκατάσταση του άξονα της αρχαίας Πειραικής οδού για τη δημιουργία της Τρίτης Πλατείας της Αθήνας.

Για όλες τις πιο πάνω ενέργειες έχουν γίνει οι αντίστοιχες κυκλοφοριακές ρυθμίσεις, οι κυριότερες από τις οποίες είναι:

- Η βύθιση της Πειραιώς από

17. Ηριδανός. Άποψη του στον αρχαιολογικό χώρο του Κεραμεικού.

την οδό Αγ. Ασωμάτων έως την οδό Ελασιδών, μετά το Γκάζι, ώστε να αποκατασταθεί η φυσική συνέχεια της αρχαίας Ιεράς οδού. Από την οδό Κεραμεικού έως την Κωνσταντινουπόλεως προτείνεται η πεζοδρόμησή της, αφού με ράμπα η αρχαία οδός θα καταλήγει στο επίπεδο της σύγχρονης πόλης.

- Η πεζοδρόμηση της οδού Ερμού.
- Η μονοδρόμηση της οδού Αποστόλου Παύλου.

Αποκατάσταση του αρχαίου τείχους

Προτείνεται:

- Η αποκατάσταση του αρχαίου τείχους, που ορίζει την αρχαία πόλη, όπου βέβαια αυτό είναι εφικτό μεταξύ των κτηρίων και όπου διασώζεται.

Αποκατάσταση του Αττικού τοπίου και του αρχαίου Ηριδανού

Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στη δημιουργία Αττικού φυσικού πε-

ριβάλλοντος (εικ. 10) με πορείες που συνδέουν την Πλατεία με τις περιοχές κατοικίας, τους αρχαιολογικούς χώρους και τις άλλες προτεινόμενες λειτουργίες, όπως το μικρό υπαίθριο θεατράκι και τα πετρόκτιστα ενταγμένα στο χώμα μικρά κτίσματα που θα λειτουργούν σαν καφεενδάκια μέσα στο φυσικό περιβάλλον. Οι οροφές της θα δημιουργούν μικρά πλατώματα-οάσεις μέσα στο πράσινο και θα δίνουν την ευκαιρία στους κατοίκους της πόλης να «οργανώνουν» εκδρομές στην Αθήνα, για να απολαύσουν το χώμα, τις ελιές και τα πεύκα, που τόσο μας λείπουν σήμερα. Αυτός ο μεγάλος πνεύμονας που λείπει από την Αθήνα, και μάλιστα με βλάστηση Αττικού τοπίου (ελιές-πεύκα-πλατάνια-λεύκες), προσεκτείνει τον μοναδικό και άγνωστο βιότοπο που υπάρχει σήμερα στον αρχαίο Κεραμεικό.

Το αρχαίο «ποταμάκι»-χείμαρρος Ηριδανός (εικ. 11) διασχίζει σήμερα το χώρο των ανασκαφών από τα ανατολικά προς τα δυτικά και δημιουργεί, με τους πράσι-

νους τύμβους και τα ταφικά μνημεία που υψώνονται εκεί, ένα θελκτικό τοπίο. Ο Ηριδανός διαρρέει το αρχαίο νεκροταφείο, βγαίνοντας μέσα από την Ιερή πύλη της πόλης. Σήμερα οι άκρες της κοίτης του είναι γεμάτες από χόρτα και φωλιές βατράχων. Τα κοσμάτια τους τις περισσότερες φορές σπάνε τη γαλήνη του χώρου και σου φέρνουν στο νου σκηνές σαν κι αυτές που παρουσιάζονται μέσα στην αριστοφανική κωμωδία των «Βατράχων». Η αποκατάσταση της κοίτης του αρχαίου Ηριδανού και του μοναδικού βιοτόπου του είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την αποκατάσταση του Αττικού τοπίου και την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων.

Για την ολοκλήρωση όμως όλων των πιο πάνω προτάσεων που η πολεοδομική μελέτη του Κεραμεικού προτείνει, θα πρέπει σταδιακά να απομακρυνθούν κάποια κτήρια της περιοχής. Η μελέτη που βλέπει την απομάκρυνσή τους κατά φάσεις.

Έτσι, η σύγχρονη πόλη «καλείται

16. Αττικό τοπίο - βλάστηση.

να θυσιάσει» κάποια κτήριά της για να αποκαλυφθούν οι αξίες της αρχαίας πόλης, την ίδια στιγμή που και η αρχαία πόλη «θυσιάζει» κάποια στοιχεία της για τα έργα του Μετρό, που θα συμβάλουν στη σωστή λειτουργία της σύγχρονης πόλης. Η Αθήνα λοιπόν, παρά τις αντιξοότητες και τα τεράστια προβλήματα, εξακολουθεί να προσβλέπει στην ανάκτηση της ιστορικής και κοινωνικής της ταυτότητας καθώς και στην ποιότητα και λειτουργικότητα της αναβάθμισης, ώστε να είναι σε θέση να διαδραματίσει το ρόλο μιας σύγχρονης μητρόπολης, και ιδιαίτερα μιας μητρόπολης του Ελληνισμού.

Σημειώσεις

1. Ο όρος αρχαία πόλη δεν αναφέρεται μόνο στην πόλη κατά τους κλασικούς χρόνους αλλά και σε όλη τη μετέπειτα ιστορία της, ως τη νεότερη.
2. Τον Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό διαγωνισμό ιδιών για τη «Διαμόρφωση της Τρίτης Πλατείας στον Κεραμεικό», προκήρυξε το 1989 ο Δήμος Αθηναίων.

3. Η μελέτη, που πρόκειται να ολοκληρωθεί σε 3 φάσεις, βρίσκεται αυτή τη στιγμή στην Α' φάση και αποτελεί εφαρμογή της βραβευθείσας μελέτης του Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού διαγωνισμού ιδιών. Ο Δήμος Αθηναίων ανέθεσε τη μελέτη αυτή στους: Θεοκλή Καναρέλη, αρχιτέκτονα, Μάρω Παπαδοπούλου, αρχιτέκτονα, Γιάννη Δοκουμτζή, συγκοινωνιολόγο-χωροτάκτη, και Έλση Σπαθάρη, σύμβουλο αρχαιολόγο.
4. Οι προτάσεις αυτές έγιναν σύμφωνα με τις γενικές αρχές που θέτει η μελέτη του ΥΠ.Π.Ο. για την ενσωμάτωση των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας.
5. Οι προτάσεις που παρουσιάζονται δεν καλύπτουν όλη τη μελέτη, η οποία περιλαμβάνει διάφορες εναλλακτικές προτάσεις για κάθε θέμα. Η πλήρης παρουσίασή τους δεν ήταν δυνατή στο πλαίσιο αυτού του άρθρου.

Βιβλιογραφία:

1. Ι. Τραυλός, Πολεοδομική εξέλιξη των Αθηνών.
2. Ι. Τραυλός, *Athènes au fil du temps*.
3. Ι. Τραυλός, Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα.
4. Κ. Μπίρης, *Αι Αθήναι από τον 19ο αιώνα έως τον 20ό αιώνα*.
5. U. Knigge, *Ο Κεραμεικός της Αθήνας*.
6. Α. Μαστραπάς, Μνημειακή τοπογραφία της αρχαίας Αθήνας.
7. Le Corbusier, *Κείμενα για την Ελλάδα*, φωτογραφίες και σχέδια.
8. Αθήνα. Προϊστορία και Αρχαιότητα.
9. Αθήνα. Πρωτεύουσα Πόλη. Έκθεση: Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης.
10. Αθήνα από το τέλος του αρχαίου Ελληνικού κόσμου ως την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους.
11. ΥΠΠΟ, Αττικό τοπίο και περιβάλλον.
12. American School of Classical Studies at Athens 1963: *Garden love of ancient Athens*.
13. Δήμος Αθηναίων: Θ. Καναρέλης, Μ. Παπαδοπούλου, Γ. Δοκουμτζής, Ε. Σπαθάρη: Πολεοδομική μελέτη στην περιοχή Κεραμεικού του 3ου Δημοτικού διαμερίσματος, σε εφαρμογή του Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού διαγωνισμού ιδιών με θέμα: Διαμόρφωση Πλατείας Κεραμεικού. Α' φάση, Μάιος 1993.
14. Εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ της Κυριακής, 7 Ιουνίου 1992.
15. Εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, 16 Ιουνίου 1992.

The Meeting of the Ancient and Modern City

M. Papadopoulou

The inhabitation of Attica has been continuous from antiquity until today, in spite of the various destructions it has suffered. The natural environment, regardless of its numerous transformations, had remained almost unchanged until the beginning of our century. The modern city covers the ancient one like a membrane which must recess, where and when it is inevitable, in order to supply light and life to the ancient city which in turn is «sacrificed» for the modern city to be able to follow the necessary pace of its development.

This symbolism of the meeting of the two cities is expressed by the proposed Third Square (Fig. 3) which is included in the prize awarded study of the architects Theocles Kanarelis and Maro Papadopoulou, that participated in the «Panhellenic Architectural Competition for the Formation of the Third Square at Kerameikos». The Third Square of Athens was for the first time designed by the architects Kleanthis and Schaubert in the original town-planning project of the city, that exhibited a huge triangle with a square set at each of its angles. From these three squares only the two have actually been realized, Omonoia and Syntagma. The third one would have been located at Kerameikos. Approached today in a different scope this Third Square of Athens can function as the essential meeting point of the two cities, the ancient and modern Athens. All the proposals of the study, based on a thorough historical and in situ research, lead to a difficult but imperative step that Athens must take for its upgrading.

This enlarged Third Square, having the form of a street rather than of a square, has to function as the vital «connection» of the two cities, ancient and modern, and the two districts of Athens, its center and western regions. For the realization of this plan, however, the modern city «is asked to sacrifice» some of its buildings, so that the values of the ancient settlement could be revealed, since at the same time the ancient city is already «sacrificing» some of its features for the Metro works which will contribute to the smoother function of modern Athens.

Thus, Athens, in spite of all the misfortunes and problems it has to deal with, can still envisage and hope for the regaining of its historical and social identity, as well as for its qualitative and functional upgrading, that will enable it to undertake and play the role of a modern European metropolis and especially of a metropolis of the universal Hellenism.